

RECENZE A ANOTACE

RADBRUCH, Gustav: O napětí mezi účely práva

Přeložil Libor Hanuš. S předmluvou Pavla Holländera.

Praha: Wolters Kluwer Česká republika 2012. 160 s. ISBN 978-80-7357-919-7.

Petr Kreuz*

Recenzovaná publikace přináší český překlad celkem sedmi závažných právněfilozofických a právněteoretických článků a statí významného německého právního vědce a politika Gustava Radbrucha, které byly publikovány v letech 1932-1948.

Gustav Radbruch (1878-1949) byl především specialistou v oborech trestního práva a právní filozofie, v posledních dvou desetiletích svého života se etabloval také jako vynikající právní historik a historik kriminality. Přestože Radbruch působil jako profesor práva také na univerzitách v Královci (Königsbergu) a v Kielu, byla jeho akademická dráha úzce spjata především s univerzitou v Heidelbergu. V letech 1921-1923 zastával opakovaně úřad německého říšského ministra spravedlnosti. G. Radbruch však především proslul jako právní filozof a jako autor jednoho z nejvlivnějších právnických textů 20. století – stati *Gesetzliches Unrecht und übergesetzliches Recht* z roku 1946. Recenzovaná publikace přináší mj. první úplný český překlad této stati.

V úvodním pojednání nazvaném *Gustav Radbruch – Mezi kontinuitou a diskontinuitou, racionalitou a transcendentí* (s. 7-15) se Pavel Holländer zamýšlí nad Radbruchovou pozicí v právní vědě 20. století a řadí jej po bok H. Kelsena, H. L. A. Harta a R. Dworkina. Připomíná Radbruchovu úlohu v úsilí navrátit právu v době krátce po pádu nacismu jeho humanitní étos. Nikoli neprávem tak Radbrucha staví po bok dalšího proslulého heidelberského učence, filozofa Karla Jasperse. Holländer se zaměřuje výhradně na Radbrucha jako právního filozofa, nikoli jako badatele v oblasti trestního práva či právního historika. Tento přístup je na místě v tom smyslu, že publikace přináší české překlady právě Radbruchových závažných právněfilozofických statí, které jsou z jeho díla nejvíce nadčasové. Je tomu tak navzdory tomu, že jak trestněprávní vědě, tak i právní historii (zejména dějinám trestního práva a kriminality) věnoval Radbruch podstatnou část svého aktiv-

ního života a i v těchto oborech za sebou zanechal výraznou stopu. Höllanderovi lze přitakat také v názoru, že jím citovaný článek R. Seltenreicha je pouhou registrací G. Radbrucha v českém prostředí. Nutno dodat, že Seltenreich se zde nepokusil o jakoukoli přímou konfrontaci s Radbruchovým dílem, a článek je tak pouhou kompilací založenou na několika málo titulech převážně encyklopedického charakteru, zatíženou navíc řadou menších i větších nepřesností a chyb.¹

Následuje obširná úvodní studie *Gustav Radbruch – O napětí mezi účely práva a hledání míry věcí* (s. 17-60), jejímž autorem je Jiří HANUŠ. Ten je také českým překladatelem Radbruchových statí. V úvodní studii líčí Hanuš nejprve Radbruchovy osudy, které byly zvláště ve druhé polovině jeho života, počínaje rokem 1914, dosti pestré, proměnlivé a mnohdy i pohnuté. Zvláštní pozornost přitom věnuje nejen Radbruchovu vědeckému dílu a akademickému i veřejnému působení, ale také intelektuálnímu prostředí, z něhož tento německý právní vědec vzešel a které ho po celý život ovlivňovalo. Poté Hanuš podává charakteristiku Radbruchovy právní filozofie. Zdůrazňuje, že strukturu účelů práva tvoří v Radbruchově právněfilozofické koncepci tři prvky, a to spravedlnost, účelnost (resp. obecné blaho) a právní jistota. Podle Radbrucha je hodnotovým kritériem pozitivního práva spravedlnost. Ta má být pro zákonodárce absolutní hodnotou. Účelnost má sloužit k dosažení obecného blaha. Právní jistota v Radbruchově pojetí naproti tomu vyžaduje pozitivitu a pozitivní právo má platit bez zřetele na svou spravedlnost. Tím podle J. Hanuše vzniká mezi uvedenou triádou účelů práva napětí. Právě toto napětí mezi účely práva si vyžaduje je stále hledání proporcí a vyvažování.

* PhDr. Petr Kreuz, Dr., Archiv hlavního města Prahy.

¹ SELTENREICH, Radim, RADBUCH Gustav. Právník v době „krize práva“, *Právník* 141, 2002, s. 821-829.

V dalším výkladu Hanuš sleduje myšlenkovou cestu heidelberského profesora od pozitivismu k „Radbruchově formulí“. Ukazuje, že ještě v roce 1932 byl Radbruch ryzím a důsledným pozitivistou. Obrat u Radbrucha vyvolaly teprve hrůzy nacismu. Ty jej přiměly k přehodnocení, resp. k vyvážení původního přecenění právní jistoty a k příklonu k přirozenému právu. „Radbruchova formule“ byla podle Hanuše vyjádřením přirozenoprávního postoje k řešení napětí mezi spravedlností a právní jistotou. S tím u Radbrucha souviselo také odmítnutí hodnotového relativismu a zdůraznění ideje lidských práv. Hanuš se dále pokusil vystihnout hlavní myšlenkové podněty „Radbruchovy formule“ pro německou a evropskou poválečnou právní vědu. Upozornil i na některé praktické dopady uplatnění zmiňované formule v právní praxi v poválečném Německu.² Závěrem Hanuš připomíná, že étos Radbruchova právně-filozofického díla spočívá v neposlední řadě i v tom, že jeho tvůrce se po celý svůj život nevzdal přesvědčení, že právo má bezprostředně sloužit pouze etické hodnotě dobra.

Podle závěrečné ediční poznámky (s. 155-157) vycházel J. Hanuš ve svém překladu především z druhého a třetího svazku souborného vydání Radbruchova díla.³ Toto 20-tisvazkové souborné vydání pořídilo v letech 1988-2003 heidelberské právnícké nakladatelství C. F. Müller. Kromě toho překladatel přihlížel také k některým jiným posmrtným či moderním edicím překládaných Radbruchových statí, nikoli však k původním, originálním vydáním těchto statí.

Druhá část recenzované publikace přináší české překlady těchto Radbruchových článků a statí: I. *Účel práva* (Der Zweck des Rechts, 1932) (s. 61-75); II. *Antinomie ideje práva* (Antinomien der Rechtsidee, 1932) (s. 76-85); III. *Relativismus v právní filozofii* (Der Relativismus in der Rechtsphilosophie, 1934) (s. 86-94); IV. *Účel práva* (Der Zweck des Rechts, 1937) (s. 95-115); V. *Pět minut právní filozofie* (Fünf Minuten Rechtsphilosophie, 1945) (s. 116-119); VI. *Zákonné neprávo a nadzákonné právo* (Gesetzliches Unrecht und übergesetzliches Recht, 1946) (s. 120-137); VII. *Idea práva* (Die Idee des Rechts, 1948) (s. 138-152).

² K této otázce nově viz též Clea LAAGE, Gesetzliches Unrecht. Die Bedeutung des Begriffs für die Aufarbeitung von NS-Verbrechen. Die Rezeption der Radbruchschen Formel in Rechtsprechung und Rechtslehre nach 1945, Frankfurt am Main – Wien (Peter Lang) 2014.

³ Gustav RADBRUCH, Rechtsphilosophie II. Bearbeitet von Arthur KAUFMANN [= Gustav RADBRUCH, Gesamtausgabe, Band 2], Heidelberg 1993; TÝŽ, Rechtsphilosophie III. Bearb. von Winfried HASSEMER [= Gustav RADBRUCH, Gesamtausgabe, Bd. 3], Heidelberg 1990.

Překlady J. Hanuše se vyznačují terminologickou jistotou i dostatečnou překladatelskou rutinou a nelze jim nic podstatného vytknout.

Závěrem bych se rád krátce zamyslel nad použitím pojmu, přesněji řečeno českého novotvaru „neprávo“ jako překladu německého slova „das Unrecht“ v souvislosti s „Radbruchovou formulí“, resp. s prosulou statí z roku 1946. V německo-českém slovníku se uvádí jako nejběžnější český ekvivalent výrazu „das Unrecht“ slovo „bezprávi“, popř. také „křivda“ či „příkoří“. V polštině je slovo „Unrecht“ v titulu Radbruchovy statí překládáno jako „bezprawie“ (nikoli tedy např. novotvarem „nie prawo“).⁴ Naproti tomu v překladu do ruštiny zní titul Radbruchovy statí „Законное неправо и надзаконное право“.⁵ Také v ruštině je výraz „неправо“ novotvarem.

Přesto je výraz „neprávo“ v souvislosti s „Radbruchovou formulí“ v české právní vědě užíván již po desetiletí. (Osobně jsem jej poprvé zaznamenal někdy na počátku 90. let). Nebylo by nezajímavé zjistit, kdy se uvedený novotvar v práci nějakého českého právního vědce či filozofa poprvé objevil. (Doufejme, že se tak nestalo podle „sovětského vzoru“, jak by mohl naznačovat výše uvedený ruský překlad.)

V každém případě je novotvar „neprávo“ na místě, neboť přesněji vystihuje význam pojmu „das Unrecht“, tak jak je vnímán v Radbruchově statí, než slovo „bezprávi“. Toto slovo v moderní češtině evokuje spíše nespravedlnost (něm. zpravidla „die Unge-rechtigkeit“) ve smyslu „křivda“ či „příkoří“.

Výše uvedené úvahy pouze potvrzují to, co bylo již naznačeno výše: Recenzovaná kniha je nejen odborně kvalitním a velmi záslužným publikačním počinem, ale i dílem v mnoha ohledech inspirativním. Ať už jde o inspiraci slovy autora předmluvy, autora a překladatele v jedné osobě nebo samotného G. Radbrucha.

⁴ Gustav RADBUCH, Ustawowe bezprawie i ponadustawowe prawo, in: Maria SZYSZKOWSKA (red.), Zarys filozofii prawa, Białystok 2000, s. 256-266.

⁵ Такто Густав Радбрух, Законное неправо и надзаконное право, in: Густав Радбрух, Философия права. Пер. Ю.М. Юмашев, Москва 2004 (tuto publikaci jsem neměl v originále k dispozici).